
Epigrafski spomenik Domenica Dieda na pretorski palači v Kopru *The Epigraphic Monument of Domenico Diedo on the Praetorian Palace in Koper*

Jan Cotič

Pokrajinski arhiv Koper

Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, doktorski študent

jan.cotic@arhiv-koper.si

Izvleček

Članek na celovit način obravnava epigrafski napis v zgodovinskem mestnem jedru Kopra, ki se nahaja na dnu desnega stebra nosilca zunanjega balkona Pretorske palače iz leta 1447. Podana sta slovenski prevod in razlaga epigrafskega besedila, izklesanega v gotski pisavi, ki predstavlja redkost na stavbi, sicer bogato okrašeni z epigrafskimi zapisi. Raziskava temelji na primerjavi objavljenih prerisov in fotografij (Caprin, Cherini, Radossi, Alisi) ter na analizi strokovne literature o razvoju palače (Semi, Hoyer, Kovač). Posebna pozornost je namenjena vprašanju umestitve plošče in nepopolnosti heraldične podobe grba, kar odpira možnost, da je bil spomenik prvotno predviden za drugo lokacijo. V članku so obravnavane tudi različne interpretacije letnice, pri čemer se razčisti napačno povezovanje z letom 1477 in potrdi datacija v leto 1447, ko je bil Domenico Diedo podestat in kapitan Kopra. Prispevek tako prinaša nove poglede na epigrafsko dediščino Pretorske palače in odpira možnosti za nadaljnje raziskave umestitve ter pomena njenih napisov.

Ključne besede: Domenico Diedo, epigrafika, heraldika, Pretorska palača, Koper

Abstract

This paper provides a comprehensive analysis of an epigraphic inscription located in the historic city centre of Koper, carved at the base of the right column supporting the outer balcony of the Praetorian Palace in 1447. A Slovenian translation and interpretation of the inscription are presented, with attention to its Gothic script, a rare feature on a building otherwise richly adorned with epigraphic records. The research is based on the comparison of published drawings and photographs (Caprin, Cherini, Radossi, Alisi) and on the analysis of scholarly literature concerning the development of the palace (Semi, Hoyer, Kovač). Special consideration is given to the placement of the plaque and the incomplete heraldic image of the coat of arms, which suggests that the monument may have originally been intended for another location. The study also examines different interpretations of the dating, clarifying the erroneous association with the year 1477 and confirming 1447, when Domenico Diedo served as *podestà* and captain of Koper. The contribution offers new perspectives on the epigraphic heritage of the Praetorian Palace and opens the way for further research into the placement and significance of its inscriptions.

Keywords: Domenico Diedo, epigraphy, heraldry, the Praetorian Palace, Koper

Pretorska palača: gradbene faze in pregled literature

Pretorska palača je s svojim stopniščem ter bogato okrašeno fasado s številnimi napisi in kipi verjetno najbolj znan ter najbolj

fotografiran profani spomenik v Kopru. Njena impozantnost zamejuje celoten južni del pravokotno zasnovanega Titovega trga v samem osrednjem delu mestnega jedra; skupaj s trgom Brolo tvori jasno srednjeveško tlorisno zasnovano mestnega jedra s tipičnima dvema glavnima

trgoma v mestu (Hoyer 1999, 411). Stavbo kra- si 39 (Poli 1973)¹ datiranih epigrafskih spomeni- kov, nastalih med letoma 1434 in 1753 (Cherini 1995, 13), kipi in drugi gradbeni elementi, ki pri- tegnejo pozornost ter vzbujajo domišljijo obisko- valcev. V tem bogatem dekorativnem kontekstu je obravnavani napis pogosto prezrt in neopa- zen, saj je diskretno umeščen na vznožju Pretor- ske palače, kjer služi kot baza desnega nosilnega stebra zunanjega balkona.

V ta namen se je treba vprašati: zakaj se na- haja na tem mestu, kdaj in zakaj je bil postavljen in čemu je služil. Da bi razvozlati vsebino in po- men epigrafskega zapisa, je nujno poseči po lite- raturi, ki obravnava razvoj celotne Pretorske pa- lače. Tako je mogoče pridobiti jasen vpogled in razumeti smisel umestitve zapisa na njegovo tren- utno lokacijo. Razvoju Pretorske palače se je v knjigi *Dioecesis Iustinopolitana: spomeniki gotske umetnosti na območju koprške škofije* podrobno posvetila Sonja Ana Hoyer (2000, 57–73). Po- podobno kot pred njo Francesco Semi (1975) je v svojem prispevku zbrala večino starejše razpo- ložljive literature (De Franceschi 1903; Caprin 1905; Del Bello 1905; Venturini 1906; Alisi 1932; Semi 1975), kar je bistveno olajšalo pregled pis- nih virov starejših italijanskih zgodovinarjev. Njun izbor literature in virov ter analiza le-teh so ponudili nove smernice ter izhodišča, ki so ključnega pomena za razumevanje umestitve in pomena obravnavanega epigrafskega zapisa. Ko sicer govorimo o obravnavi posameznih napi- sov na stavbi, velja poudariti, da je bilo v zadnjih

nekaj letih to področje deležno več pozornosti, kar izpričujejo številni znanstveni prispevki o napisih na Pretorski palači (Kovač 2023; Pobe- žin 2023; Mečulj 2023) in drugod po Kopru (Po- bežin 2020; Mileusnić 2021; Pobežin 2024). To dodatno priča o rastočem zanimanju za epigraf- sko dediščino mesta ter pomenu njenega razi- skovanja in ohranjanja.

V preteklosti je bila Pretorska palača sedež beneškega podestata in kapitana (politični in vojaški upravitelj mesta) ter Velikega sveta (ko- legijski zakonodajni organ) (Darovec 2009, 146; Mavrič 2020, 142). Njena današnja podoba je re- zultat številnih sprememb in predelav, ki jih je stavba preživela skozi stoletja. Najstarejši zapisi o občinski palači so iz leta 1254. De Franceschi na- vaja (1903, 84), da je bila palača, ki se pojavlja na pergamentni listini² z datacijo 30. avgust 1254, sestavljena iz dveh zgradb s središčnim dvoriš- čem. Mestna avtonomija je svoj največji razmah dosegla v zadnjem desetletju pred podreditvi- jo beneški oblasti, ko je mesto leta 1268 vo- dil Marino Morosini. V njegovih rokah so bile združene vojaške, politične in upravne pristoj- nosti (Žitko 1998, 26–27). Na to obdobje opo- zarja tudi najstarejši otipljiv epigrafski oz. zgo- dovinski dokaz o obstoju dveh palač na mestu današnje Pretorske palače, namreč Morosinijeva plošča iz leta 1269, ki jo danes hranijo v Pokra- jinskem muzeju v Kopru (Alisi 1932, 6). Plošča govori o odprti loži (it. *logia lucida*), katere stebri so še danes vidni pod obokom Pretorske palače (Mavrič 2020, 144).³ Podoba palače se je v 14.

1 Deset napisov je iz 15. stoletja, 17 iz 16., osem iz 17., štirje iz 18. stoletja, trije napisi s/d.

2 Veliki svet mesta Koper, ki je zasedal v občinski palači, je pooblastil nekatere meščane, da se kot veleposlaniki odpravijo v Benet- ke in tam obravnavajo mir z mestom Trst.

3 Besedilo napisa: *Per hanc scripturam omnibus compareat manifestum quod sub anno / domini MCCLXIX indictione XII nobilis vir dominus Marinus Mau / ricinus capitaneus Iustinopolis filius quondam potentis domini Angeli Mauricini comitis Ar / bensis fecit fieri in honorem civitatis et a mense Aprili usque ad / exitum Iulii provide fecit compleri utilem murum conditum super pontem cum travol / co Ganzani et duas figuras Sancti Christofores in turre ipsius pontis nobilem villam quae nun / cupatur Mauricina facta super tratorium quod dominus Corrado dei gratia episcopus Iustinopolis / praeocupaverat civitati duo magna aedificia blidarium duos puteos / spongiarum unum in curia praetorii aliud super viridarium civitatis et lucid / am logiam inter duo praetoria bedifi- catam et multa alia bona utilia / quae omnia ad exemplum rectorum sequencium scribere ordinavit.*

Prevod: »Te vrstice naj vsem razodenejo, da je v letu Gospodovem 1269 v dvanajsti indikciji plemeniti gospod Marino Morosi- ni, kapitan Justinopolisa, sin nekoč mogočnega gospoda Angela Morosinija, grofa rabskega, povečal čast mesta in od aprila pa vse do konca julija nadzoroval dokončanje koristnega zidu na Kancijanovem mostu. Dal je postaviti tudi dva kipa sv. Krištofa na stolpu tega mostu ter zgraditi imenitno vilo, imenovano Morosinijeva vila, ki stoji na zemljišču, pridobljenem za mesto po zaslu- gi gospoda Corrada, po božji milosti škofa Justinopolisa. Naročil je tudi gradnjo dveh velikih poslopij z blidami, dal izklesati dva vodnjaka iz plovc, enega v kuriji pretorske palače in drugega v mestnem parku, ter dal urediti odprto ložo, postavljeno med dve-

stoletju še naprej spreminjala, kar potrjujejo številni zgodovinski podatki o požarih, prezidavah in naročilih za gradnjo nove palače. Številni avtorji navajajo, da je bila leta 1348 ob uporabi Koprčanov proti Benetkam palača požgana (Del Bello 1905, 246; Venturini 1906, 112; Alisi 1932, 3; Semi 1975, 137; Cherini 1995, 3; Hoyer 1999, 415; 2000, 67), kar je razvidno tudi iz različnih arhivskih virov o denarju, ki so ga Benetke pošiljale Kopru za popravilo palače (De Franceschi 1903, 85; Cherini 1999, 3). Obnova Pretorske palače, ki je stala 2.000 zlatih dukatov, je omogočila le kratkotrajno ohranitev strukture razpadajočih zidov. Leta 1380 so v času čožotske vojne Koper napadli Genovežani pod poveljstvom Mattea Maruffa; mestna palača je bila ponovno požgana (Ziliotto 1912, 11). Pet let kasneje je beneški senat podestatu Leonardu Bembo naložil rušenje obstoječe stavbe in gradnjo nove palače na istem mestu (Caprin 1905, 218). De Franceschi, ki se pri tem opira na obstoječe arhivsko gradivo, navaja (1903, 85), da so dela na novi palači dokumentirana od leta 1386 dalje. Po naročilu senata je bila gradnja zaradi finančnih težav⁴ večkrat prekinjena in zaključena šele v naslednjih petih letih (Caprin 1905, 218–219). Na podlagi razpoložljivih zgodovinskih podatkov z enkrat ni možno natančno določiti, katera od dveh palač je bila požgana in katera postavljena na novo. O tem govorijo različna dela italijanskih zgodovinarjev iz začetka 20. stoletja, ki pa se med seboj razhajajo. Del Bello trdi (1905, 256), da se je obnova pričela na zahodni palači za potrebe podestatov, medtem ko De Franceschi trdi (1903, 85), da je bila Pretorska palača, kot jo vidimo danes, zgrajena šele v 2. polovici 15. stoletja. Caprin navaja (1905, 219), da je bila najprej zgrajena desna stran stavbe, ki je bila verjetno povezana z orožarno (imenovano *zabario*) preko

terase ter s kapelico, posvečeno sv. Silvestru, preko pokritega prehoda (Venturini 1906, 113). Podobno trditev podaja tudi Del Bello, ki poudarja (1905, 256), da so v okviru prenove prednost dali desni strani stavbe, saj je ta prvotno služila kot sedež posvetne oblasti. Arkadni hodnik in pritlični prostori obstoječe stavbe na levi strani so bili po vsej verjetnosti začasno prilagojeni za uporabo, dokler ni bila dokončana načrtovana prenova celotne palače. Podatek, da se je gradnja nove palače začela z desno stranjo, najdemo tudi pri Baci Ziliottu (1912, 25). Trenutna arhitekturna podoba Pretorske palače izvira iz 15. stoletja, kar De Franceschi utemeljuje (1903, 86) z arhivskimi viri o gradnji nove palače v letih 1451 in 1452, v času podestata Antonia Marcela. Na to obdobje opozarja tudi grb z njegovima inicialkama in letnico, ki je nameščen na stavbi nad podhodom v Čevljarsko ulico (Caprin 1905, 223; Cherini 1999, 7).

To pa ni edini dokaz o spremembah na novi palači, ki so se zgodile v 15. stoletju. Iniciali podestata Giovannija Vitturija iz leta 1481 pričajo o preoblikovanju vratnih in okenskih odprtin na zahodnem delu fasade (Caprin 1905, 223; Ziliotto 1912, 25). Alisi omenja (1932, 14) srednjeveškega zgodovinarja Marina Sanuda, ki je v svojem potopisu po zaledju *Serenissime* zapisal, da je videl kamnito in neometano palačo (Cherini 1995, 4). Caprin še dodaja (1905, 229–231), da so v tem času začeli na fasado nameščati plošče in portrete koprskih podestatov⁵ ter kasneje tudi beneških dožev (Venturini 1906, 114). Da je prišlo do združitve dveh stavbnih enot v 15. stoletju, potrjujeta tudi nastanek dvorane Velikega sveta in zunanjega gotskega stopnišča (Del Bello 1905, 257; Semi 1975, 138; Hoyer 1999, 416; 2000, 68). Sonja Ana Hoyer v svojih delih to stopnišče datira (1999, 416; 2000, 68) v leto

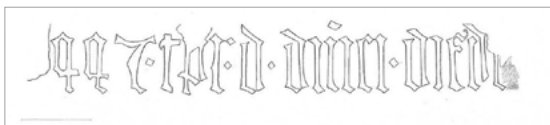
ma palačama. Poleg tega je mestu prispeval še številne druge koristne dobrine, ki jih je dal zapisati v opomin prihodnjim upravnikom.«

4 Caprin navaja arhivski dokument iz Državnega beneškega arhiva, Senato misti, XL, c. 73 t., na katerem je navedeno, da je 7. junija 1387 nekdanji podestat in kapitan Kopra Leonardo Bembo po ukazu oblasti začel obnovo koprške palače. Ker naj bi Lorenzo Gradonico, tedanji podestat in kapitan Kopra, nadaljeval omenjeno delo, vendar sredstva, odobrena s strani sveta, niso zadostovala za dokončanje projekta, je bil sprejet sklep, da se Lorenzu Gradonicu dovoli porabiti dodatnih 1.000 liber denaričev poleg že dodeljenih sredstev.

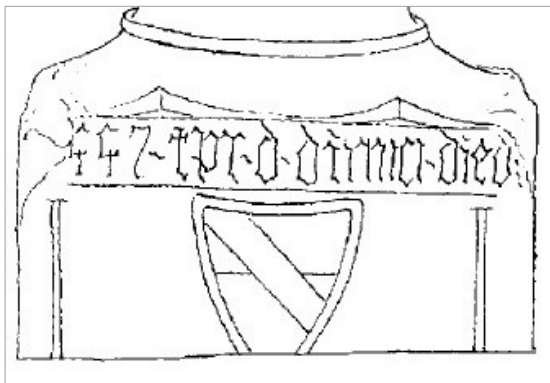
5 Po Venturiniju (1906) so na fasadi poleg dekorativnega leva vgrajeni tudi grbi in doprsni kipi 18 beneških podestatov.

Slika 1: Diedov napis, napisno polje (foto: J. Cotič)

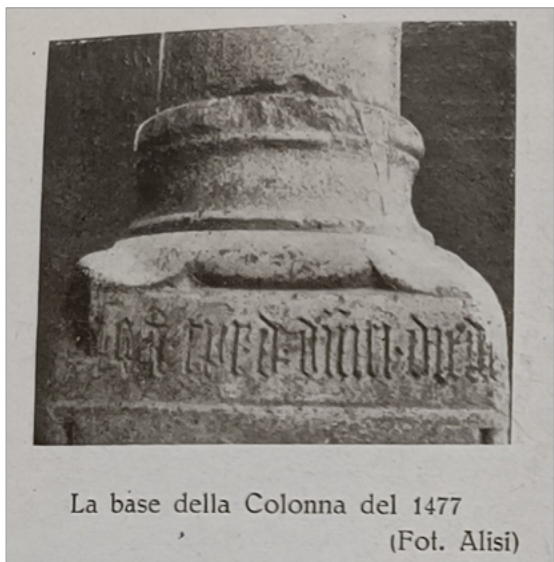

Slika 2: Caprinov preris epigrafskega napisa Domenica Dieda na Pretorski palači (Caprin 1905, 222)

Slika 3: Cherinijev preris epigrafskega napisa Domenica Dieda na Pretorski palači (Cherini 1995, 13; Grio in Bernich 2021, 384)

1477 na podlagi napisa, ki se nahaja na bazi desnega nosilnega stebra zunanjega balkona Pretorske palače. Ta napis je osrednja tema pričujočega prispevka.

Slika 4: Alisijeva fotografija epigrafskega napisa Domenica Dieda na Pretorski palači s priloženim opisom in z letnico 1477 (sic!) (Alisi 1932, 16)

Slika 5: Preris epigrafskega napisa Domenica Dieda na Pretorski palači, ki je objavljen v delu *Monumenta heraldica Iustinopolitana* (Radossi 2003, 152; Grio in Bernich 2021, 384)

Transkripcija

447 t[em]p[o]r[e] d[omini] d[om]nici diedi

Prevod

1447 v času gospoda Domenica Dieda.

Epigrafski napis Domenica Dieda

Napis dimenzij 13 cm v višino in 52,5 cm⁶ v širino (Radossi 2003, 152) se nahaja na vzhodni strani baze v obliki kvadra⁷ (obrnjenega proti vhodu v podhod proti Čevljarski ulici) desnega nosilnega stebra zunanjega balkona. Slednjega s pritličjem povezuje zunanje stopnišče. Kljub svoji umeščenosti je napis doslej pritegnil razmeroma malo znanstvene pozornosti. Večina avtorjev ga omenja le bežno, največkrat v okviru širših obravnav razvoja Pretorske palače (gl. Caprin 1905; Cherini 1995; 1999; Radossi 2003), ali pa je bil zgolj omenjen v zgodovinskem kontekstu razvoja le-te (gl. *Catalogo generale della Prima Esposizione Provinciale Istriana Capodistria* 1910; Alisi 1932; Semi 1975; Hoyer, 1999; 2000; Fortini Brown 2017; Grio in Bernich 2021; Kovač 2023). Napis odlikujeta kakovostna izvedba in dobra berljivost, kar je posledica globoko vklesanih črk, ki v višino v povprečju merijo od 6 do 8 cm in v širino 2 cm. Enovrstični napis sestavljata (okrnjena) navedba letnice in ime Domenica Dieda v konkretnih abreviaturah, pri čemer je zadnja črka (I) v obliki *Diedi* ohranjena le delno. Posamezne besede so med seboj ločene z osrednjo piko. Debelina črk, številke in znakov meri 0,5 cm, pri čemer so črke in številke zaključene z geometrično zaobljenimi serifi.

Na podlagi objavljenih prerisov napisa (Caprin 1905, 222; Cherini 1995, 13) lahko ob predpostavki, da gre za umetniško svobodo obeh avtorjev pri upodobitvi, stanje napisa primerjamo s fotografijo pri Alisiju (1932, 16). Na fotografiji pri Alisiju je napis v enakem stanju kot pri Cheriniju, kjer manjka leva polovica prvega znaka – številke 4. Pri Caprinu pa je ta znak upodobljen v celoti. Iz tega lahko sklepamo, da je Caprin ta del napisa rekonstruiral ali pa je bil napis med letoma 1905 in 1910 poškodovan oz. odstranjen. Cherinijev preris pa ni povsem natančen, saj ne odraža dejanskega stanja napisa in grba. Bistveno natančnejši prikaz je preris, objavljen v Radossijevem delu *Monumenta*

heraldica Iustinopolitana (Radossi 2003, 152; Grio in Bernich 2021, 384). Različne interpretacije napisa so vplivale tudi na njegovo datacijo. Sonja Ana Hoyer je, verjetno upoštevajoč De Franceschijevo trditev, napis umestila v kasnejše obdobje. Pri svojem delu se sklicuje na Semija (1975, 153), ki povzema Del Bella (1905, 257), vendar se obravnavana letnica v omenjenih virih pojavi zgolj pri Alisiju (1932, 16), in sicer v opisu pod fotografijo Diedovega epigrafskega napisa. Hkrati Alisi v svojem besedilu napis vsebinsko umešča v leto 1447 (str. 10), kar odpira možnost, da je v opisu pod fotografijo prišlo do tiskarske napake.

Iz analize uporabljene literature lahko razberemo različna stališča glede značilnosti napisa. Nekateri avtorji napis omenjajo zgolj kot primer gotske pisave na Pretorski palači (*Catalogo generale della Prima Esposizione Provinciale Istriana Capodistria* 1910; Semi 1975; Fortini Brown 2017). Cherini navaja (1995, 6), da gre za uncialno gotsko pisavo, medtem ko Radossi trdi (2003, 152), da gre za prilagojeno gotsko minuskulo, pri čemer se sklicuje na Caprina. Slednji ponuja (1905, 222) poglobljeno obrazložitev in napis obravnava podrobneje kot drugi avtorji, pri čemer pojasnjuje, da gre za slog pisave, značilen za napisne plošče 14. stoletja.⁸ Te črke so ohranile značilnosti uncialnega tipa pisave, vendar so bile prilagojene z odebelitvami pokončnih in prečnih linij. Čeprav avtorji o slogu pisave podajajo podobne trditve, med njimi ni popolnega soglasja. Kljub temu lahko razberemo, da je Diedov napis primerek *gotike minuskule*. Analiza značilnosti njegovega napisa razkriva izrazite navpične linije z ostrimi koti, ki besedilu dajejo kompakten in urejen videz. Razmik med črkami je minimalen, kar ustvarja vtis prepletenih potez.

Gotska minuskula je v romanski svet prodrla postopoma. Kot knjižna pisava se je razvijala že od konca 11. stoletja iz karolinške minuskule, v 12. stoletju pa se je iz severne Francije razširila

6 Radossi navaja dimenzije napisa 13 cm x 62 cm, kjer za širino upošteva celotno stranico epigrafskega spomenika.

7 v: 35 cm, š: 62 cm in g: 56,5 cm

8 Caprin svojo trditev dodatno podkrepi s primerjavo z napisom na spomeniku Roberta iz San Severina, ki je padel v bitki pri Callianu leta 1487; ta napis je umeščen v trentinsko stolnico.

v Nemčijo. Na področje napisov (epigrafike) je vdrla šele v 14. stoletju, ko je postala prevladujoča in je postopoma nadomestila gotsko majuskulo (Kloos 2024, 149). Gotsko minuskulo odlikujejo tri ključne značilnosti: lomljene linije, enakomernost vseh linij v vrstici ter desna poravnava oz. zaključna linija. Poleg tega je zanjo značilno prekrivanje krivulj, kar ji daje značilen, kompakten videz (str. 149).

Heraldika rodbine Diedo

Pod napisom je upodobljen grb v obliki ščita, ki meri 14 cm v višino in 17,5 cm v širino ter katerega notranjost je razdeljena na tri dele. Videti je, da spodnji del grba manjka, kar omogoča domnevo, da je bil odkrhnjen ob naknadni predelavi. To nakazuje, da je bila plošča sprva predvidena za drugo lokacijo oz. da ob izdelavi njena končna umestitev ni bila znana, zato je bilo treba napis ustrezno prilagoditi. Pojavi se tudi vprašanje, ali je bil obravnavani napis sprva nameščen na drugi lokaciji oz. ali je bil kasneje prestavljen na zdajšnjo. Na to možnost kaže tudi nepopolnost grba. V literaturi ni mogoče zaslediti podatkov, ki bi potrjevali ali vsaj nakazovali, da je bil obravnavani napis predhodno nameščen drugje. Enako vprašanje je obravnavala tudi Mojca Marjana Kovač, ki domneva (2023, 79), da je podstavek z napisom in grbom nenavadno postavljen tik nad pohodno površino tlaka trga, zaradi česar je napis težko opazen in berljiv. Na podlagi tega sklepa, da je današnja lokacija nastala kot posledica kasnejših predelav. Kot navaja Alisi (1932, 10–11), so na Pretorski palači leta 1664, ko je tedanji koprski podestat Vincenzo Bembo preuredil fasado, prerazporedili epigrafske napise z namenom izboljšanja estetskega videza. Iz njegovega besedila je razvidno, da so bili prerazporejeni le napisi na fasadi, medtem ko pri Radossiju zasledimo trditev (2003, 20), da je Diedo naročil izklesati napis na podstavku stebra. Na plošči je med grbom in napisom opazna tanka vodoravna linija, ki na prvi pogled deluje kot namenska simetrična delitev spomenika na zgornji in spodnji del. Ob natančnejšem pregledu pa ugotovimo, da se linija nadaljuje okoli celotne baze stebra. To razkriva, da sta grb in napis vklesana

Slika 6: Heraldična podoba grba rodbine Diedo (Grio in Bernich 2021, 384)

na dveh ločenih kamnitih nosilcih, ki sta bila kasneje združena in sestavljena na trenutni lokaciji. To tezo dodatno nakazujejo obdelani in zaobljeni vogali spodnjega dela baze, ki v zgornjem delu niso prisotni. Ta značilnost nakazuje, da je bil del s heraldično podobo recikliran z druge lokacije in namensko uporabljen za nov namen.

Grb se pripisuje beneški plemiški rodbini Diedo (SI_PAK/0357, T.E. 1). Radossi in Vorano v svoji raziskavi, ki obravnava podoben grb iz Plomina na Hrvaškem, prav tako pripisan rodbini Diedo, navajata (2003, 294), da sta polji ščita zlato in modro obarvani ter prekinjeni s poševnim rdečim trakom (Grio in Bernich 2021, 384). Na podlagi teh ugotovitev lahko domnevamo, da bi enaka heraldična podoba lahko veljala tudi za grb, upodobljen na epigrafskem spomeniku Domenica Dieda na Pretorski palači v Kopru.

Sklepne ugotovitve

Ker je napis dal postaviti koprski podestat in kapitan Domenico Diedo (*diedi*) v času svojega vodstva v Kopru (Caprin 1905; Semi 1975; Cherini 1995; 1999; Hoyer 1999; 2000; Brown Fortini 2017), je možno sklepati, da se napis nanaša na pričetek ali zaključek določene gradbene faze na Pretorski palači.

Ta faza, o kateri v svojih delih piše večina avtorjev razpoložljive literature, se nanaša na dela, ki so potekala med letoma 1447 in 1452. V tem

obdobju je bila v prvem nadstropju palače na levi strani, nad ložo in atrijem, urejena dvorana Velikega sveta, do katere je bil omogočen neposreden dostop s trga preko zunanjega stopnišča (Caprin 1905, 223; Del Bello 1905, 257; Ziliotto 1912, 25; Semi 1975, 138). De Franceschi (1903, 86) in Venturini (1906, 112) navajata drugačno trditev, in sicer da se je gradnja nove palače pričela šele v letih 1451–1452. Sonja Ana Hoyer navaja (1999, 416; 2000, 68), da je leta 1451 prišlo do združitve dveh stavbnih enot, medtem ko zaključek gradnje dvorane Velikega sveta in zunanjega stopnišča postavlja kasneje, šele v leto 1477. Pri tem se opira prav na epigrafski napis Domenica Dieda na bazi nosilnega stebra, vendar ga napačno interpretira kot leto njegovega podestata, za katerega je bil imenovan v letih 1446 in 1448 (gl. spodaj).

V osebnem arhivskem fondu SI_PAK/0313 – *Tomasich Andrea*, ki ga hrani Pokrajinski arhiv Koper, so zbrani zgodovinski podatki o Istri, Trstu in Kopru, ki jih je ustvarjalec osebnega arhiva v času svojega delovanja zbiral in svoje raziskave tudi objavljial pod psevdonimom Gedeone Pusterla. Med njegovimi deli izstopa celovit seznam koprskih podestatov in kapitanov, urejen po letnicah od 977 do 1880 (Pusterla 1891). Iz seznama je razvidno, da je bil Domenico Diedo imenovan na funkciji podestata in kapitana Kopra v letih 1446 in 1448, medtem ko je za leto 1477 na isti funkciji naveden Filippo Tron (Pusterla 1891, 11). Caprin dodatno potrjuje podatke o Diedu, pri čemer navaja (1905, 222), da je bil slednji 29. junija 1446 izvoljen za podestata in kapitana Kopra, funkcijo pa je prevzel 17. decembra istega leta. Prav tako dodatno navaja, da so ti podatki dokumentirani v arhivskih virih,⁹ ki se hranijo v Državnem arhivu v Benetkah.

Napis nam tako pomaga popraviti sklepe, oblikovane na podlagi doslej (napačno) interpretiranih virov, češ da velja zaključno gradbeno fazo Pretorske palače umestiti med letoma 1452 in 1477 (Hoyer 1999, 416; 2000, 68), čeprav Caprin v svojih zapisih nikjer ne omenja letnice

1477. Slednji pri obravnavi napisa Domenica Dieda izrecno navaja letnico 1447 in poudarja, da je bil ta del fasade že dokončan v tem letu, citiramo: »per dire che con ciò si era compiuta quella parte di facciata«¹⁰ (Caprin 1905, 222; Radossi 2003, 20). Nadalje izpostavlja (Caprin 1905, 223), da je leta 1452 podestat Antonio Marcello zaključil dodatna dela, s katerimi je razširil Pretorsko palačo, zlasti nadstropje, ki gleda proti Čevljarski ulici, ter naročil, da se na sklepniku loka izklesata njegov grb z inicialami in leto dokončanja te razširitve. Podobno lahko trdimo tudi za zaključek gradnje dvorane Velikega sveta in zunanjega stopnišča, ki sta bila po že omenjenih navedbah različnih avtorjev zgolj urejena (Caprin 1905, 223; Del Bello 1905, 257; Ziliotto 1912, 25; Semi 1975, 138), ne pa tudi zaključena pred letom 1500. Cherini v svojem delu navaja (1995, 4), da je leta 1515 podestat in kapitan Francesco Cicogna dokončal dela na zunanjem stopnišču pod obokom, ki jih je začel Pietro Querini leta 1500. Dokončana je bila tudi dvorana Velikega sveta, okrašena s poslikavo mojstra Marina Clerigina. Podobno trdi tudi Alisi, ki navaja (1932, 10), da sta zunanje stopnišče in balkon že obstajala, vendar brez ograje. Grba podestatov Pietra Guerrinija in Francesca Cicogne, ki sta izklesana v ograji stopnišča, razkrivata, da sta bili ti deli dokončani kasneje ter okrašeni s kipi podob levov s ščiti in človeških glav.

Arhivski viri

PAK: Pokrajinski arhiv Koper.

Literatura

- Alisi, A. 1932. *Il palazzo Pretorio, la Loggia, il Municipio di Capodistria*. Ferrari.
 Caprin, G. 1905. *L'Istria nobilissima, I*. Schimpff. *Catalogo generale della Prima Esposizione Provinciale Istriana Capodistria*. 1910. Stab. tip. Carlo Priora.
 Cherini, A. 1995. *Il palazzo di Pretorio di Capodistria*. Samozaložba.

9 Segretario alle Voci, Registri IV, c. 64, in V, c. 8.

10 »S tem je nakazal, da je bil dokončan ta del fasade.«

- Cherini, A. 1999. *L'archivio di pietra di Capodistria*. Samozaložba.
- Darovec, D. 2009. *Kratka zgodovina Istre*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
- Del Bello, N. 1905. »La piazza del Comune nel secolo XV.« *Pagine Istriane* 3 (11–12): 245–264.
- De Franceschi, C. 1903. »Alcuni cenni storici sui palazzi comunali di Capodistria.« *Pagine Istriane* 1 (4): 83–90.
- Fortini Brown, P. 2017. »'Under our Dominion and Faith': Marin Sanudo, Istria, and Venice's Classical Past.« V *Dialogo: studi in memoria di Angela Caracciolo Aricò*, uredili E. Bocchia, Z. Fabris, C. Frison in R. Pesce. Centro di Studi Medievali e Rinascimentali.
- Grio, P., in C. Bernich. 2021. *Blasonario giuliano*. Unione degli Istriani.
- Hoyer, S. A. 1999. »Renovation of the Praetorian Palace in Koper: Conservation Problems.« V *Structural Studies, Repairs and Maintenance of Historical Buildings VI*, uredila S. Sánchez-Beitia in C. A. Brebbia. Technical University of Dresden.
- Hoyer, S. A. 2000. »Koper, Pretorska palača.« V *Dioecesis Justinopolitana: spomeniki gotske umetnosti na območju koprške škofije*, uredil S. Štefanac. Pokrajinski muzej Koper.
- Kloos, R. M. 2024. *Uvod v epigrafiko srednjega in zgodnjega novega veka*. Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Kovač, M. M. 2023. »Pretorska palača pripoveduje: pomen vrednotenja grbov in napisov s konservatorskega vidika.« V *Litterae, picturae tituli: pričevanja, teksti in konteksti*, uredila G. Pobežin in P. Štoka. Osrednja knjižnica Srečka Vilharja.
- Mavrič, T. 2020. »Osrednja mestna trga.« V *Koper: urbana geneza Koper ob 400-letnici*, uredila D. Rogoznica. Histria editiones.
- Mečulj, A. 2023. »Epigrafska spomenika s homerskim napisom na Fontiku in na Pretorski palači v Kopru.« *Annales: anali za istrske in mediteranske študije. Series historia et sociologia* 33 (3): 401–412.
- Mileusnić, Z. 2021. »Nuove conoscenze sugli inizi urbani della città tardoantica di Capodistria.« *Quaderni Friulani di Archeologia* 31 (1): 55–62.
- Pobežin, G. 2020. »Napis Vergerijev v koprski stolnici: kratka zabeležka in rekonstrukcija napisnega polja.« *Studia universitatis hereditati* 8 (1): 97–102.
- Pobežin, G. 2023. »Epigrafska dediščina na pročelju koprške Pretorske palače: stanje raziskav in nekaj predlaganih rešitev za nadaljnje delo.« V *Litterae, picturae tituli: pričevanja, teksti in konteksti*, uredila G. Pobežin in P. Štoka. Osrednja knjižnica Srečka Vilharja.
- Pobežin, G. 2024. »'Napis' o ustanovitvi Kopra v koprskem statutu: kratka zabeležka.« *Acta Historiae Artis Slovenica* 29 (1): 47–55.
- Poli, G. 1973. *Catalogo delle armi in pietra esistenti in Capodistria*.
- Pusterla, G. 1891. *I rettori di Egida Giustinopoli Capo d'Istria*.
- Radossi, G. 2003. *Monumenta heraldica Iustinopolitana: stemmi di rettori, di famiglie notabili, di vescovi e della città di Capodistria*. Collana degli Atti 21. Centro di Ricerche Storiche Rovigno.
- Radossi, G., in T. Vorano. 2003. »Testimonianze e notizie storico-araldiche di Fianona d'Istria.« *Atti* 33 (1): 273–330.
- Semi, F. 1975. *Capris, Iustinopolis, Capodistria: la storia, la cultura e l'arte*. Lint.
- Venturini, D. 1906. *Guida storica di Capodistria*. Lonzar.
- Ziliotto, B. 1912. *Capodistria*. Trieste.
- Žitko, S. 1998. »Srednjeveška mesta v Istri.« V *Srednjeveška mesta*, uredila J. Batič. Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino.

Povzetek

Pretorska palača v Kopru velja za enega najpomembnejših spomenikov mesta, ki ga krasi 39 datiranih epigrafskih napisov, med katerimi je tudi obravnavani napis, umeščen na vznožje palače kot baza desnega stebra balkona. Raziskava postavlja ključna vprašanja o nastanku, namenu in umestitvi napisa. Za razumevanje pomena slednjega je potrebna analiza razvoja Pretorske palače, ki sta jo v svojih delih preučila Francesco Semi in Sonja

Ana Hoyer. Njuni raziskavi sta ponudili nova izhodišča ter dodatne vpoglede v razumevanje pomena epigrafskega zapisa, ki kljub kakovostni izvedbi in dobri berljivosti doslej ni pritegnil večje znanstvene pozornosti. Epigrafski spomenik Domenica Dieda sestavljata gotski napis in nepopolna heraldična podoba grba v obliki ščita, kar nakazuje možnost, da je bila plošča prvotno namenjena drugi lokaciji ali da njena končna umestitev ni bila vnaprej določena. Napis je umeščen na vzhodno stranico desnega nosilnega stebra zunanega balkona, ki ga s pritličjem povezuje stopnišče. Analiza napisa omogoča vpogled v njegovo prvotno funkcijo ter vzorce premeščanja epigrafskih napisov v historičnem kontekstu. Raziskava tako prispeva k boljšemu razumevanju pomena napisa in razvoja Pretorske palače skozi zgodovino. Prispevek se ukvarja tudi z vprašanjem sporne letnice 1477, ki se pojavlja v nekaterih virih v povezavi z obravnavanim epigrafskim spomenikom, a izhaja iz napačnih interpretacij posameznih avtorjev.

Summary

The Praetorian Palace in Koper is regarded as one of the city's most significant monuments, adorned with thirty-nine dated epigraphic inscriptions. Among them is the inscription under examination, positioned at the base of the right column of the palace's balcony. This research addresses key questions concerning the origin, purpose,

and placement of the inscription. Understanding its significance necessitates an analysis of the development of the Praetorian Palace, as studied in the works of Francesco Semi and Sonja Ana Hoyer. Their research has provided new perspectives and additional insights into the meaning of the epigraphic record, which, despite its high-quality craftsmanship and readability, has so far received limited scholarly attention. The epigraphic monument of Domenico Diedo consists of a Gothic inscription and an incomplete heraldic representation of a coat of arms in the shape of a shield. This suggests the possibility that the plaque was originally intended for a different location or that its final placement was not predetermined. The inscription is located on the eastern side of the right supporting column of the external balcony, which is connected to the ground floor by a staircase. The analysis of the inscription offers insight into its original function and the patterns of epigraphic inscription relocation within a historical context. This study thus contributes to a better understanding of both the inscription's significance and the historical development of the Praetorian Palace. The paper also examines the issue of the disputed date of 1477, which appears in some sources in connection with the epigraphic monument in question but originates from erroneous interpretations by various authors.